

Staatilised kohasuhted hiina ja eesti keeles

Agu Bleive

Hiina filosoof ja geograaf Yifu Tuan on ruumi jaotanud mõtestatud ja mõtestamata ruumiks. Mõtestatud ruumi nimetab ta kohaks (*place*) ja mõtestamata ruumi ruumiks (*space*). Mõtestatus tekib kogemuse kaudu ja võib keeliti olla erinev. Kohtadel erinevalt ruumist on nimed, nad on konkreetsetelt piiritletud ning nad suhestuvad üksteisega (Tuan 2001). Seega võiks öelda, et koht on liigendatud ruum. Keeles aitavad ruumi mõtestada kohasõnad. Selles artiklis keskendungi kohasõnadele ning arutlen selle üle, kuidas eestlased ja hiinlased mõtestavad ruumi, millised on sarnasused ja erinevused loogikas, mille alusel ruumi liigendatakse. Keskendun staatilistele toetamise¹ ja seesolemise² suhetele — sellele, kuidas hiina keelt emakeelena kõnelejad ja eesti keelt emakeelena kõnelejad väljendavad neid suhteid oma emakeeltes.

Kõigepealt annan artiklis üldisema ülevaate sellest, kuidas maailma keeled staatiliste kohasuhete puhul seesolemise ja toetamise suhteid jaotavad. Seejärel kirjeldan lühidalt läbiviidud katset ja analüüsin katse tulemusi. Katse tulemused on jagatud rühmadeks kohasuhte tüübi ja

¹ Toetamise suhte (inglise keeles *support*) all mõistetakse selles artiklis kõiki kohasuhteid, kus suhteobjekt (objekt, mille kohasuhet määratakse) on põhiobjektiga (objekt, mille suhtes kohasuhet määratakse) kontaktis, kuid suhteobjekti ükski osa ei ümbritse ega kata põhiobjekti. Eesti keeles kasutatakse toetamise suhte väljendamiseks tavaliselt kohasõnu *küljes*, *otsas*, *peal*, ning käänetest adessiivi.

² Seesolemise suhe (inglise keeles *containment*) tähendab kohasuhteid, kus suhteobjekti osad katavad või vähemalt ümbritsevad põhiobjekti. Eesti keeles kasutatakse seesolemise suhte väljendamiseks tavaliselt kohasõna *sees* või inessiivi käänat.

nende väljendamise sarnasuse/erinevuse järgi hiina ning eesti keeles. Lõpuks üritan paigutada tulemusi laiemasse raamistikku semantiliste kaartide lähenemisega (Haspelmath 2003).³ Semantiliste kaartide eeliseks on nende rakendatavus igasuguste struktureeritud semantiliste suhete puhul, sealjuures erinevat tüüpi tähendustel vahet tegemata — tegelikuses ongi neid väga keeruline eristada (Georgakopoulos, Polis 2018).

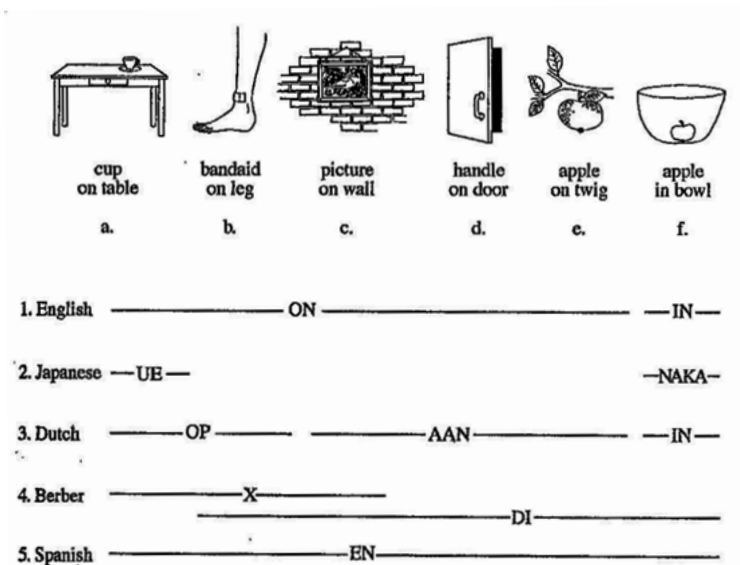
Eesmärgid

Artiklis analüüsitava uuringu eesmärk oli välja selgitada, kuidas jagunevad seesolemise ja toetamise suhted eesti ning hiina keeles keeleteadlaste Melissa Bowermani ja Soonja Choi (2001) skaala alusel. Käesolev uuring on aluseks tulevasele uuringule, mille eesmärk on välja selgitada, milliste kohasuhete väljendamist on hiinlastel eesti keeles raskem omandada.

Paljudes maailma keeltes jaotuvad staatilised kohasuhted seesolemise ja toetamise suheteks (Bowerman, Choi 2001). Kõige prototüüpsem on selline toetamise suhe, kus objekt toetub horisontaalsele siledale pinnale. Kõige prototüüpsem on selline seesolemise suhe, kus objekt toetub samuti horisontaalsele pinnale, kuid erinevalt toetamise suhtest ümbritsevad horisontaalset pinda igast küljest vertikaalsuunas seinad. Näiteks eestikeelne fraas *tass laua peal* ning hiinaeelne 杯子在桌子上 (*bēizi zài zhuōzi shang*, 'sama tähendus') väljendavad prototüüpset toetamise suhet ning fraas *tee tassi sees* 茶在杯子里 (*chá zài bēizi lǐ*, 'sama tähendus') väljendab prototüüpset seesolemise suhet.

Keeled, mis jagavad kohasuhteid seesolemiseks ja toetamiseks, toimivad Bowermani ja Choi (2001) arvates ühte moodi selles mõttes, et nende kõige tüüpilisemad seesolemise ja toetamise suhted on sarnased. Erinevus keelte vahel tekib olenevalt sellest, kuhu on tõmmatud vähemtüüpiliste toetamise ja seesolemise suhete vaheline piir. Selle näitlikustamiseks pakuvad Bowerman ja Choi (2001) välja järgmise skaala (joonis 1):

³ Selles artiklis käsitletud kohasuhete väljendamiseks semantilise kaardina olen kasutanud ülalt alla meetodit: kõigepealt pannakse paika kategooriad, mille alusel kaart üles ehitatakse, ja seejärel hakatakse määrama konkreetsete morfeemide asukohta kaardil (de Haan 2010).

Joonis 1. Kuidas erinevad keeled tõmbavad piiri seesolemise ja toetamise suhete vahele (Bowermani ja Choi 2001: 485 järgi)

Joonisel 1 väljenduvad staatilised kohasuhted kontiinumina: vasakul (pilt a) prototüüpne toetamise suhe, mida kõik toetamise ja seesolemise suhet eristavad keeled väljendavad toetamisena; paremal (pilt f) on aga prototüüpne seesolemise suhe, mida kõik keeled, mis eristavad toetamise ja seesolemise suhet, väljendavad seesolemisena. Kontiinumi äärte vahel (pildid b kuni e) on sellised kohasuhted, mida keeled tõlgendavad erinevalt. Liikudes pildist a paremale poole, muutub toetamise suhe järjest hägusamaks: näiteks plaaster (pilt b) on küll jala küljes tihedalt kinni, kuid toetub vertikaalpinnale, mitte prototüüpsele horisontaalpinnale. Pilt (pilt c) toetub küll seinale, kuid teeb seda samuti vertikaalpinnal, seda lisaks rippudes, ega ole seega tihedalt seina küljes. Ukse käepide (pilt d) toetub küll vertikaalselt uksele, kuid ainult kahes punktis. Õun (pilt e) ripub oksalt alla ehk toetumine on väga tinglik — pigem saab rääkida kinnihoidmisest. Kuigi gravitatsiooni tõttu ei saa rääkida toetamisest otseses mõttes, on õun ühest punktist siiski oksa küljes kinni. Pildil f on aga õun juba kausi sees. Ükski seesolemist ja toetamist eristav keel ei näe seda toetamise suhtena. Suhete b–e puhul on keeliti erinevusi. Bowermani ja Choi (2001) järgi kasutab mõni keel (nt hollandi) hori-

sontaalse toetamise puhul hoopis mingit kolmandat väljendusvahendit. Mõni keel tõmbab seesolemise ja toetamise vahelise piiri mujale. Selle tulemusel ongi tekkinud ühine kohasuhete skaala, mida erinevad keeled liigendavad erinevalt (Bowerman, Choi 2001).

Katse

Uuringu üks eesmärk oli välja selgitada, kas ja kuidas eesti ning hiina keel täpsemalt Bowermani ja Choi skaalale paigutuvad. Esmapilgul tundub, et üsna hästi: mõlemad keeled väljendavad pildil a kujutatud toetamist (eesti keeles kas adessiivi käändega või postpositsiooniga *peal*, hiina keele puhul postpositsiooniga 上 *shang*) ning pildi f puhul seesolemist (eesti keeles inessiivi käändega või postpositsiooniga *sees*, hiina keele puhul postpositsiooniga 里 *li*).

Nende kahe pildi (a ja f) vahele jäävate piltide puhul on hiina keeles olukord samuti väga selge. Tegemist on samasuguse liigendusega nagu inglise keele puhul (Zhang jt 2011). Pildidel b–e kasutatakse sarnaselt pildiga a postpositsiooni 上 *shang*. Eesti keele puhul on olukord natuke keerulisem. Käesoleva uuringu eesmärk on välja selgitada erinevused staatiliste ruumisuhete väljendamisel hiina ja eesti keeles.

Selleks, et saada teada, kuidas väljendati pildidel kujutatud suhteid, kogusin vastused kümnelt eesti emakeelega ja viielt hiina emakeelega informandilt.⁴ Katse sisendiks oli Bowermani ja Pedersoni (1992) 71 topoloogiliste suhete pilti (vt lisa 1). Informantidel paluti oma emakeeles väljendada pildidel kujutatud objektide asendit suhtes teiste pildidel kujutatud objektidega. Lisaks läbiviidud katsele toetun hiina keele andmestiku juures ka Yuan Zhangi (2013) doktoritööle, mis uuris hiina ja inglise keele seesolemise ja toetamise suhteid samade piltidega ning tegi seda palju suurema andmestiku põhjal kui antud uuring.

Bowermani ja Pedersoni (1992) pildiseeria saatsin igale informandile eraldi. Pildidel oli tähistatud oranžilt objekt (edaspidi: **põhiobjekt**), mille

⁴ Eesti emakeelega informandid olid vanuses 9–76 (keskmiselt 41 eluaastat) ning sooliselt jaotunud võrdselt (5 meest ja 5 naist). Hiina emakeelega informandid olid vanuses 20–63 (keskmiselt 33 eluaastat), sooline jaotumine oli naiste poole kaldu (1 mees ja 4 naist).

Katses kasutatud
pildid (Bowerman
ja Pederson
1992 järgi)

paiknemist teise pildil oleva objekti suhtes (**suhteobjekt**) pidi väljendama. Iga pildi puhul vastas informant küsimusele *Kus on oranž objekt?* ning saatis vastused tagasi. Iga pildi kohta võis anda ka mitu vastust. Kuna antud artikkel ilmub mustvalgelt, siis kasutan siin mustvalgeid variante Bowermani ja Pedersoni pildiseeria piltidest ehk käesolevas artiklis esitatud pildid erinevad katses kasutatud piltidest selle poolest, et piltidel ei ole põhiobjektid mitte oranžilt tähistatud, vaid põhiobjektile osutab nool. Ülejäänud osas on pildid täpselt samasugused.

Staatiliste kohasuhete analüüs

Bowermani ja Pedersoni pildiseeria piltidel kujutatud kohasuhete väljendusvahendid jagunevad hiina ja eesti keeles seesolemise, toetamise ja muude suhete alusel viide rühma.

1) Pildid, millel kujutatut mõlemad keeled väljendasid seesolemise suhtena. Näiteks 32. pilt hiina keeles 在鱼缸里 *zài yúgāng lǐ* — ‘akvaariumis’ ja eesti keeles *akvaariumis*.

2) Pildid, millel kujutatut eesti keel väljendas seesolemisena, kuid hiina keele toetamisena. Näiteks 5. pilt hiina keeles 在头上 *zài tóu shàng* — ‘pea peal’, eesti keeles aga *peas*.

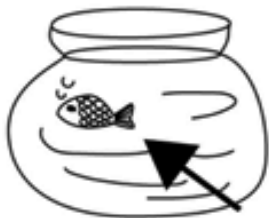
3) Pildid, millel kujutatut mõlemad keeled väljendasid toetamise suhtena. Näiteks 1. pilt hiina keeles 桌子上 *zhuōzi shàng* — ‘laua peal’ ja eesti keeles *laua peal*.

4) Pildid, millel kujutatut väljendati hiina keeles toetamise suhtena, kuid eesti keeles mingi muu suhtena. Näiteks 4. pilt hiina keeles 在蜡烛上 *zài làzhú shàng* — ‘küünla peal’, kuid eesti keeles *küünla ümber*.

5) Rühm, millel kujutatut ei väljendanud kumbki keel ei seesolemisena ega toetamisena. Näiteks 53. pilt hiina keeles 在桌子下 *zài zhuōzi xià* — ‘laua all’ ja eesti keeles *laua all*.

Nagu näha, ei ole rühmad sümmeetrilised: teisele rühmale ei ole vastavat rühma „pildid, mida eesti keel väljendas toetamisena, kuid hiina keel seesolemisena“, samuti neljanda rühma puhul. Selle asümmeetria tekkimise põhjustest tuleb juttu artikli aruteluosas.

Seesolemise suhe nii eesti kui ka hiina keeles

Joonis 2. Pilt 32

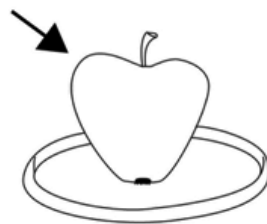
Hiina keeles oli 46 pildi puhul domineeriv⁵ kohasuste väljendamine vahend **postpositsioon** 上 *shang* (toetamist väljendav kohasõna) ning 9 pildi puhul **postpositsioon** 里 *li* (seesolemist väljendav kohasõna). Seega on hiina keeles staatiliste kohasuhete puhul selgelt ülekaalus väljendamine toetamise suhtena. Seesolemise suhte kaudu väljendamine on reserveeritud väga üksikutele juhtudele, kus toetamise tõlgendus on sisuliselt välistatud, näiteks 32. pildi puhul (joonis 2), mis kujutab akvaariumis vees ujuvat kala. See on kohasuhe, mida oleks väga keeruline väljendada toetamise suhtena keeles, kus on olemas toetamise suhete ja seesolemise suhete vaheline opositsioon. Nii olid ka hiina emakeelsete informantide antud vastused selle pildi puhul kas 在鱼缸里 *zài yúgāng li* — ‘akvaariumis’ või 在水里 *zài shuǐ li* — ‘vees’. Ühel juhul oli ka kasutatud postpositsiooni 中 *zhōng* — ‘keskel, sees’, 水罐中 *shuǐguǎn zhōng* — ‘veepurgi keskel, sees’. Bowermani ja Choi skaalal oleks tegemist väga ekstreemselt paremas otsas paikneva kohasuhtega, olles isegi vähem toetamist meenutav kohasuhe kui Bowermani ja Choi skaalal kõige prototüüpsem parempoolne pilt f.

Eesti keeles oli piltide, millel nähtut väljendati seesolemise suhtega, ja piltide, millel nähtut väljendati toetamise suhtega, vaheline suhe palju võrdsem. Seesolemisena oli väljendatud 21 pildil kujutatud kohasuhe (kas inessiivi käändega või postpositsiooniga *sees*), toetamisena 33 pildil kujutatud kohasuhe (nendest 24 olid väljendatud kõige tüüpilisema toetamise suhtena ehk adessiivi käändena või postpositsiooniga *peal*). Kolme pildi puhul oli kohasuste kirjeldamiseks enim kasutatud mittehorisontaalsuunas gravitatsiooni trotsivat toetumist postpositsiooniga *küljes* (selle kohasõna tähendusi on põhjalikumalt uurinud Soome keeleteadlane Krista Ojutkangas (2000)) ning kuue pildi puhul objekti lõpuosale toetumist väljendavat postpositsiooni *otsas*. Eesti keele puhul tuleb ka arvestada, et adessiiviga saab lisaks kohasuhetele väljendada ka kuuluvussuhet ning mõnel juhul ei ole need suhted üksteisest väga sel-

⁵ Siin ja edaspidi tähendab „domineeriv“, et seda kohasuste väljendamise vahendit kasutati rohkem kui 50% juhtudest.

gelt eristatavad. Seetõttu võib kohasuhte väljendamisel mitmetimõistevuse ennetamiseks tulla teatud juhtudel ette adessiivi vältimist (Klavan 2012: 249). Näiteks lausel *toolil on neli jalga* võib olla kahemõtteline tähendus: kas toolile kuulub neli jalga, millel see tool seisab, või näiteks keegi hoiab toolil nelja mööbljalga, mida ta kavatseb tooli remontimiseks kasutada. Samas väljenduse *tooli peal on neli jalga* puhul on selge, et tegu ei saa olla kuuluvusega.

On üks juhtum, mida eesti keel tõlgendab toetamisena aga hiina keel seesolemisena. Tegemist on 19. pildil (joonis 3) kujutatud olukorraga, mida hiina emakeelsed kõnelejad tõlgendasid kui seesolemist 在盘子里 *zài pánzi li* — 'taldrikus, taldriku sees'. Eesti emakeelsed kõnelejad seevastu tõlgendasid seda toetamise suhtena: *taldriku peal* või *taldrikul*. Ilmselt ei ole siiski tegemist põhimõttelise erinevusega tõlgendamisel, vaid kultuurilise ülekandega. Nagu väidavad Zhang, Segalowitz, Gatlinton (2011: 432), on taolise tõlgenduse põhjus selles, et hiina kultuuriruumis on taldrikud pigem rohkem kausside kujuga — ülespoole servadega — ning erinev kohasuhte tõlgendus ei tulene teistsugusest maailmanägemisest, vaid pigem teistsugusest arusaamast prototüüpsest objektist pildil. See selektaks ka hästi, miks eestlased nägid selles pildis taldriku asemel hoopis ringi, aga samas hiinlastel oli ringi tõlgendus vähemuses. Nimelt servadega ülespoole taldrik sobib kokku hiinlaste jaoks prototüüpse taldrikuga paremini kui eestlaste prototüüpse taldrikuga.⁶

Joonis 3. Pilt 19

⁶ Siret Salmi kaassõnu *sees* ja *peal* ning neile vastavate kohakäänete kasutust uurivast lõputööst (Salm 2010: 25) tuli välja, et vaatamata sellele, kas kausikujulist objekti nimetati taldrikuks või kausiks, kasutasid informandid selle sees oleva objekti kohta kirjeldamiseks ikkagi kas inessiivi käänat või kaassõna *sees*. Seega tuleb välja, et eestlaste puhul ei ole määravaks teguriks situatsiooni kirjeldamisel seesolemise või toetamisena see, kuidas objekti nimetatakse, vaid see, kuidas objekt välja näeb. Eestlaste jaoks ei ole prototüüpne taldrik ülespoole äärtega mahuti, kuhu saab vedelikku sisse panna. Kui aga nimetada taldrikuks midagi, mis prototüüpselt on hoopis kauss, kasutavad eestlased siiski kohaväljendit, mida tavaliselt kasutatakse koos kausiga ja mitte taldrikuga. Siinkohal tuleks ka mainida, et Bowermani ja Pedersoni algse pildiseerias oli selle pildi kohta tehtud märged, et autorid on pildiga pidanud silmas ringi, mitte taldrikut. Kuna aga informantidel oli vaba voli määrata objekt enda tunnetuse järgi, siis osutus nii hiina kui ka eesti informantide hulgas ülekaalukaks taldriku tõlgendus.

Üks pilt (60, joonis 4) on vahepealne juhtum, mida eesti informantidest enamik eelistasid väljendada (11 esitatud varianti 15-st) kujul *on aias* või *on aia sees* või *on hoovis* seesolemise suhtena, kuid hiina informantidest väiksem osa (2 esitatud varianti 5-st) väljendas seesolemisena 在围栏里 *zài wéilán li* — ‘tara sees’. Seevastu väiksem osa eesti informantide esitatud variantidest (4 varianti 11-st) nägi selles pildis keskelolemise suhet — *aia keskel* või *keset aeda* ning suurem osa hiinlastest (3 esitatud varianti 5-st) nägi selles keskelolemise suhet 在篱笆中间 *zài líbā zhōngjiān* — ‘tara keskel’ või 在院子中间 *zài yuànzi zhōngjiān* — ‘hoovi/aia keskel’. Tähelepanu tuleb pöörata sellele, et kasutades postpositiooni 中间 *zhōngjiān* — ‘keskel, keset’, oli ka objekt teine võrreldes postpositiooni 里 *li* kasutamisega, millisel juhul objektiks oli 围栏 *wéilán* ‘tara’: 围栏里 *wéilán li* — ‘tara sees’. Ilmselt mõjutab siin kohasõna kasutust ka asjaolu, et eesti keeles tähistab sõna *aed* nii aia piiret ehk tara kui ka sellest piirdest sissepoole jäävat ala. Samas tähistavad hiina keeles 围栏 *wéilán* ja 篱笆 *libā* ühemõtteliselt ainult aia piiret ning 院子 *yuànzi* tähistab ainult piiratud ala värske õhu käes (hoov, aed), mitte aga piiret ennast (Yuan 2002).

Joonis 4. Pilt 60

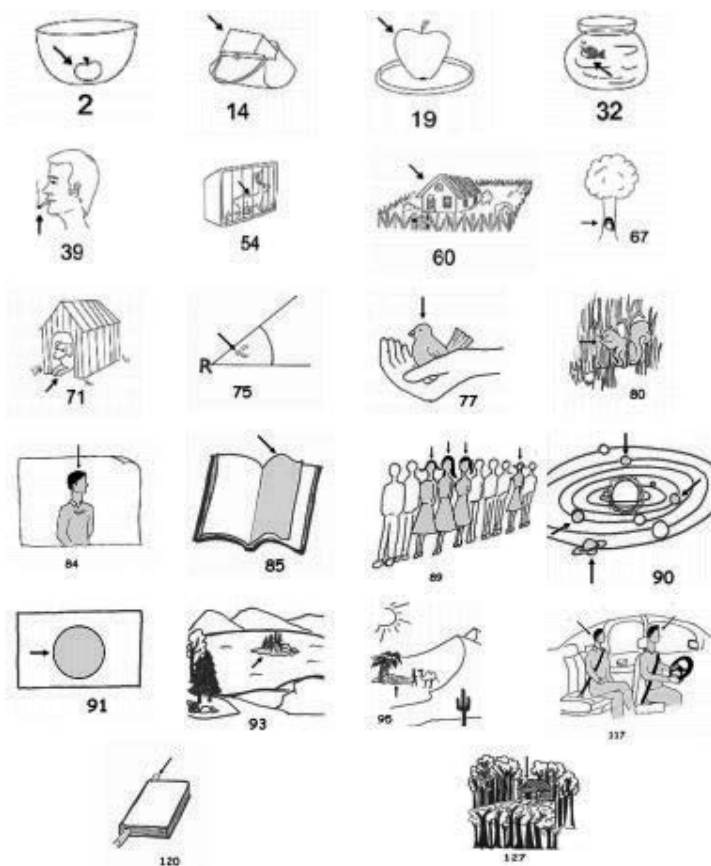
Pildi nr	Hiina informantide vastused	Eesti informantide vastused
2	在碗里 <i>zài wǎn li</i> — ‘kausis’	<i>kausi sees, kausis, kausi põhjas</i>
14	在包里 <i>zài bāo li</i> — ‘kotis’	<i>kotis</i>
32	在鱼缸里 <i>zài yúgāng li</i> — ‘akvaariumis’, 在水里 <i>zài shuǐ li</i> — ‘vees’	<i>akvaariumis, akvaariumi sees</i>
39	在嘴里 <i>zài zuǐ li</i> — ‘suus’	<i>suus</i>
47	在(狗)窝里 <i>zài gǒu wō li</i> — ‘(koera) pesas’	<i>pesas, pesa sees</i>
54	在笼子里 <i>zài lóngzi li</i> — ‘puuris’	<i>puuris, puuri sees</i>
67	在树干里 <i>zài shùgàn li</i> — ‘puutüves’, 在树洞里(中) <i>zài shù dòng li (zhōng)</i> — ‘puuõõnsuses’	<i>puu õõnsuses, puu sees, puu allosas, pesas, puus, puutüvel</i>
71	在狗窝里 <i>zài gǒu wō li</i> — ‘koerakuudis’, 在狗屋里(中) <i>zài gǒu wū li (zhōng)</i> — ‘koerakuudis’	<i>kuudis</i>

Ülejäänud kaheksa pilti (vt lisa 1), kus hiina keeles kirjeldati kohasuhet seesolemisena, olid ka eesti keeles ülekaalukalt kirjeldatud seesolemisena.

Väga sarnastele tulemustele hiina keele kohta (vt joonist 5) on jõudnud ka Yuan Zhang (2013: 36) oma doktoritöös.⁷ Neljakümne seitsmenda pildi jättis ta välja liigse mitmetähenduslikkuse tõttu ja pildid 72–137 on Yuan Zhang oma uurimuse jaoks ise loonud. Nagu selle artikli aluseks olevas uuringuski, on Yuan Zhang informandid 2., 14., 19., 32., 39., 54., 60., 67. ja 71. pilti kirjeldanud seesolemise suhetena. See saab selgeks, kui võrrelda ülalpool esitatud tabelit joonisega 5.

Joonis 5.

Nii hiina kui ka inglise keeles seesolemise suhtena kirjeldatud pildid (Zhang 2013 järgi)

⁷ Yuan Zhang'i uuringu valim oli tunduvalt suurem kui käesoleva uuringu oma, seega olen tema uurimusele toetudes saanud analüüsisiosas teha julgemaid järeldusi.

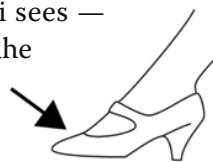
Seesolemise suhe eesti keeles, toetamise suhe hiina keeles

Ülejäänud 13 juhtu, kus eesti keelt emakeelena kõnelejad nägid seesolemise suhet, hiina keelt emakeelena kõnelejad aga toetamise suhet, võiks jaotada kolme rühma.

(1) Üle poole juhtudest hõlmav suur rühm, kus eesti keel väljendab kohasuhet seesolemise suhte kaudu. Tegemist on kohasuhetega, kus riietuse või ehe vms katab kehaosa või muud väljaulatuvat objekti. See rühm on huvitav, sest toimub kohasuhte väljendamine objekti kaudu, mis tegelikult on teda katva või ümbritseva objekti sees —

kohasuhe on justkui ümber pööratud. Näiteks kohasuhe

21. pildil (joonis 6), mida kõik eesti informandid väljendasid inessiiviga: *king on jalas*. Tegelikult on king tihedalt jala ümber ning katab jalga, seega on jalg hoopis kinga sees, mitte vastupidi. See on kohasuhte tüüp, mis ka teiste sarnaste situatsioonide

Joonis 6. Pilt 21

puhul järgib sama väljendusmustrit (lisaks 21. pildil kujutatud kohasuhete väljendati samamoodi ka 5., 9., 10., 46., 51. ja 69. (vt lisa 1) kujutatud kohasuheteid — kehaosadega ja riietusega seotud pildid: 5. *kaabu on peas*, 10. *sõrmus on sõrmes*, 46. *pael on peas*, 51. *kaelakee on kaelas*, 69. *kõrvarõngas on kõrvas*; väljaulatava elutu objektiga seotud pilt: 9. *mantel on nagis*). Ümberpööratud kohasuhte väljendamise mustrile riietusesemete puhul võib leida mitmeid seletusi. Näiteks: kuna adessiiv väljendaks antud kohasuhete puhul ka omamissuhet, siis poleks adessiivi kasutamise puhul selge, kumba suhet kõneleja väljendada tahab. Seetõttu on selguse huvides hakatud kasutama inessiivi. Vaatamata sellele, et tegelikult on tähenduse mõttes suhteobjekt ja põhiobjekt vahetanud oma kohad, on ülejäänud osa konstruktsioonist (suhteobjekti ja põhiobjekti asukoht) jäänud samaks. Võiks oletada, et selle asemel, et öelda *kaabu on peal*, hakati kasutama inessiivi *kaabu on peas*. Samas võib taoline ümberpööratud kohasuhte väljendamine olla minu arvates tingitud sellest, et selgemini arusaadav on kohasuhte riietusesemete puhul siis, kui seda väljendatakse kehaosa, mitte riietuseseme kaudu. Tähtis riietuseset puudutav teave on kiiremini vastuvõetav, kui öelda, et *kaabu on peas*, kui et *pea on kaabus*. Sama kohasuhet oleks võimalik väljendada ka postpositsiooniga *peal*: *kaabu on pea peal*, kuid seda ilm-

selt välditakse, sest tekib segadusttekitav kordamine, kuivõrd *pea peal* on eesti keeles omaette, teise tähendusega väljend. Tõlgendusi võib olla mitmeid, aga igal juhul on selge, et hiina keel sellist loogikat ei kasuta ning kõikide nende piltide puhul kasutasid hiina emakeelsed informandid postpositsiooni 上 *shang* ehk väljendasid nendel piltidel nähtud kohasuhet toetamise suhtena (5. 在头上 *zài tóu shang* — ‘pea peal’, 9. 在挂钩上 *zài guàgōu shang* — ‘nagi peal’, 10. 在手指上 *zài shǒuzhǐ shang* — ‘sõrme peal’, 21. 在脚上 *zài jiǎo shang* — ‘jala peal’, 46. 在头上 *zài tóu shang* — ‘pea peal’, 51. 在脖子上 *zài bózi shang* — ‘kaela peal’, 69. 在耳朵上 *zài ěrduǒ shang* — ‘kõrva peal’).⁸

(2) Teine rühm sisaldab kahte juhtu: 7. ja 63. pilt (vt lisa 1), mis kujutavad lae külge kinnitunud objekte. Eesti emakeelsed kõnelejad kasutasid nende piltide puhul jällegi kõige enam inessiivi, kuigi otseselt ei saa heas korras lagi — samamoodi nagu põrand —, kus ei ole auke, endas midagi sisaldada, sest tegemist on tasapinnaga. Sellisele inessiivi kasutamisele on üsna keeruline seletust leida. Võimalik, et tegemist on taas adessiivi vältimisega. Kuuekümnne kolmanda pildi puhul oleks võimalik põhjendus leida eeldusel, et lambi lakke kinnitamiseks on vaja olnud puurida augud, kus siis osa lambi kinnitusest on sees, aga 7. pildi puhul ei ole kindlasti tegemist lae tasapinna sees olemisega. Hiina emakeelsed informandid väljendasid samadel piltidel kujutatud olukordi ainult toetamise suhte kaudu, kasutades postpositsiooni 上 *shang* 在天花板上 (面) *zài tiānhuābǎn shàng(mian)* või ühel juhul 7. pildi puhul ka 上面 *shàngmian*, mis oma tähenduselt on sisuliselt sama kui 上 *shang*, aga kuna tegemist on kohanimisõnaga, siis on kasutusel võrreldes postpositsioonidega natuke teised piirangud.⁹

(3) Kolmandas rühmas on samuti kaks juhtu: eesti keeles väljendatakse kohasuhet seesolemise suhte kaudu, aga hiina keeles toeta-

⁸ Olen hiina kohasõna 上 *shang* tõlkinud eesti keelde postpositsiooniga ‘*peal*’ selleks, et proovida tõlkida hiina keele loogikat eesti keelde, seetõttu pole siin tegemist loomulike eestikeelsete fraasidega.

⁹ Esiteks saab kohanimisõna 上面 *shàngmian* kasutada vaid konkreetset kohat tähenduses, samas kui postpositsiooni 上 *shang* saab kasutada ka abstraktses ja aja tähenduses, ning teiseks ei saa postpositsiooni 上 *shang* ja tema poolt modifitseeritud põhisõna vahele sisestada kõrvallause ning omamissuhte markerit 的 *de*, seda erinevalt kohanimisõnadest (Paul, Waltraud 2014: 94–114).

mise suhte kaudu. Need on olukorrad, kus mingi materjali või pinna sees on tühimik, mida seal algselt ei olnud. Siia kuuluvad 18. ja 26. pilt (vt lisa 1), kõige tüüpilisemalt kirjeldustega *rätikus on auk* ja *tassis on mõra*. Kõik informandid, kes valisid objekti kirjeldamiseks sõna *rätik*, kasutasid augu kohta kirjeldamisel inessiivi, samas kahel juhul kasutati teisi objekte ja vastavalt ka teist kohasuhte tüüpi ehk toetamist. Ühel juhul oli nähtud objektina *lina* (kohasuhe *lina peal*) ja teisel juhul *pesu* (kohasuhe adessiivina *pesul*). Seega tundub, et selle situatsiooni puhul on kohasuhte tüübi valikul tähtis objekt, millele vastavalt nähakse olukorda kas toetamise või seesolemisena. Kahekümne kuuenda pildi puhul seevastu nähti olukorda seesolemisena, olenemata sellest, kas pildil nähtud objekti nimetati *tass* või *kruus*: *tassis on mõra*, *kruusis on mõra*. Üks informant kasutas väljendamisel ka adessiivi: *tassil on mõra*. Sel puhul ei ole teada, kas informant pidas kirjeldamisel silmas pigem mõra asukohta või tõsiasja, et mõra kuulub tassile. Hiina informandid nägid samade piltide puhul jällegi olenemata objektist ainult toetamise suhet — seda nii 18. pildi puhul, kus nähti nii rätiku peal olemist: 在毛巾上 *zài máojīn shang* kui ka riide peal olemist: 在衣服上 *zài yīfú shang*. Ka 26. pildi puhul nähti tassi peal olemist: 在杯子上 (面) *zài bēizi shang(mian)* või tassi seina peal olemist: 在杯壁上 *zài bēi bì shang*.

Joonis 7. Pilt 56

Ühele huvitavale juhtumile on eesti keeles raske selgitust leida. Viiekümne kuues pilt (joonis 7) peaks eesti keele loogika kohaselt ideaalselt vastama postpositsiooni *otsas* kriteeriumitele, sest objekt, mille kohta on vaja määratleda, asub pika peenikese varda lõpuosas. Vaatamata pealtnäha selgele olukorrale, on ainult selle pildi kirjeldamiseks postpositsiooni *otsas* kasutatud ainult kolmel korral ja kuuel korral on kasutatud inessiivi. Väga keeruline on leida põhjust, miks eelistatakse selle pildi puhul seesolemise suhet toetamise suhtele. Võimalik, et seesolemise suhtena väljendatakse seda pilti seetõttu, et tegemist on kinnistunud väljendiga *lipp on vardas/mastis*. See siiski ei seleta, miks fraas ei ole kinnistunud postpositsiooniga *otsas*.

Hiina keeles jällegi kasutati selle suhte kirjeldamiseks ülekaalukalt postpositsiooni 上 *shang* 在旗杆上 *zài qígān shang* — 'lipuvarde peal' ehk erinevalt eesti keelest väljendati kohasuhet toetamise suhtena. Siiski

esines ka ühel hiinakeelsel informandil teise pakutud variandina üsna sarnaselt väljendatud pildikirjeldus 在旗杆顶端 *zài qígān dīngduān* — ‘on lipuvarda tipus/otsas.’¹⁰ Kuigi 56. pildi puhul eelistatakse eesti keeles kohasuhet väljendada seesolemisena, on ka informante, kes näevad situatsiooni hiinlastega sarnasemalt toetamissituatsioonina.¹¹ Seejuures on ka hiina informante, kes ei näe olukorda kõige tüüpilisema toetamissituatsioonina, vaid just pigem tipule/otsale toetamisena. Sama kehtib ka 70. pildi puhul, mida enamik eesti emakeelseid informante väljendas postpositsiooniga *otsas: ora/orgi/varda otsas*. Eesti keelega sarnast väljendusloogikat (在签字末端 *zài qiānzi mòduān* — ‘toki lõpus/otsas’) kasutas 56. pildi kohta üks informant. Teised väljendasid seda kohasuhet postpositsiooniga 上 *shang*.

Niisiis kõigil 13 juhul, kus eesti keele informandid nägid seesolemise suhet, kuid hiina informandid toetamise suhet, väljendasid hiina informandid seda suhet postpositsiooniga 上 *shang*.

Toetamise suhe nii eesti kui ka hiina keeles

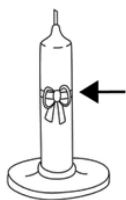
Kolmekümnel pildil kujutatud toetamise suhte väljendamiseks kasutasid hiina ja eesti informandid samasugust toetamise suhte väljendamise loogikat: hiina keeles postpositsiooni 上 *shang* ja eesti keeles toetamise suhte väljendusvahendeid (nt *peal*). Zhang (2013: 37), kes uuris hiina keele staatilisi kohasuheteid võrdlevalt inglise keelega, on saanud üsna sarnaseid tulemusi.

Ainuke pilt, kus nii eesti kui ka hiina keele informandid väljendasid pildil nähtud kohasuhet toetamisena, kuid hiina informantide puhul ei olnud ülekaalukas 上 *shang*’i kasutamine, oli 20. pilt (vt lisa 1). Eesti keeles kasutati selle pildi puhul ülekaalukalt postpositsiooni *otsas, pulga/kepi/toru otsas*. Hiina keeles kasutati aga isegi rohkem kui 上 *shang*’i eesti keelele lähedasemaid variante: 在棍子一端 *zài gùnzi yīduān* — ‘kepi ühes otsas’ 在棍子一头 *zài gùnzi yītóu* — ‘kepi ühes otsas’ 在棍子末端 *zài gùnzi mòduān* — ‘kepi lõpus/otsas’.

¹⁰ Nagu eelnevalt mainitud, esines eesti keeles ka variant *lipuvarda otsas*, ehk siis toetamisena väljendatud kohasuhe.

¹¹ Selles uuringus kasutati peaaegu kõigi toetamise suhete puhul ülekaalukalt postpositsiooni 上 (面) *shang(mian)*.

Toetamise suhte väljendusvahend hiina keeles, muu väljendusvahend eesti keeles

Joonis 8. Pilt 4

Kolmel juhul (4., 42. ja 55. pilt, vt lisa 1) olid hiina informandid väljendanud kohasuhet postpositatsiooniga 上 *shang*, kuid eesti informandid kasutasid ülekaalukalt kohasõna *ümber*. Neljandat pilti (joonis 8) on peaaegu kõik eesti informandid väljendanud fraasiga *küünla ümber*. Ainult kahel juhul esines toetamise suhte kaudu väljendamine *küünlal*. Hiina informandid kasutasid peaaegu kõigil juhtudel toetamise suhet 在蜡烛上 *zài làzhú shang* — ‘küünla peal’. Ühel juhul oli kasutatud kohasõna 正中 *zhèngzhōng* — ‘keskosa’, 在烛身正中 *zài zhú shēn zhèngzhōng* — ‘küünla põhiosa keskosas’ ning ühel juhul 外 *wài* — ‘väljas, väljaspool’, 在蜡烛外 *zài làzhú wài* — ‘väljaspool küünalt’.

Taoline jaotus on sarnane nii 42. kui ka 55. pildil oleva jaotusega, kus mõlema puhul domineerib postpositatsioon *ümber*. Hiina keeles domineerib mõlema pildi puhul 上 *shang*, aga on ka esindatud keskel olemist väljendavad kohasõnad (42. pildi puhul 中 *zhōng* — ‘keskel’ 间 *jiān* — ‘vahel’. Kusjuures objekt ei varieerunud — kõik kasutasid 腰 *yāo* — ‘vöö’ ning väljaspool olemist väljendavat kohasõna 外围 *wàiwéi* — ‘väljaspool ümber’ (enamasti kasutati objekti kohta sõna 树桩 *shùzhuāng* — ‘känd’).

Siinkohal on tähtis välja tuua uuringust selgunud hiina ja eesti keele vaheline erinevus. Kuigi hiina keeles on võimalik väljendada kohasuhet ka ümber olemisena nagu 15. pildi (joonis 9) puhul 在屋子周围 *zài wū zǐ zhōuwéi* — ‘ümber maja’, siis seda ainult objektide puhul, mille ümber olev suhteobjekt ei ümbritse põhiobjekti tihedalt (15. pilt). Tihedalt ümbritsemise korral seda kohasõna kasutada ei saa ning enamasti kasutatakse nendel juhtudel postpositiooni 上 *shang*.

Kahel juhul (13. ja 36. pilt, vt lisa 1) vastavad hiina informantide valitud kohasõnale 上方 *shàngfāng* — ‘kohal, üle’ eesti keele postpositioonid *kohal* ja *üle*. Kolmeteistkümnenda pildi puhul oli eesti emakeelsete informantide vastustes kahte tüüpi tõlgendusi. Vähemlevinud tüübi puhul oli suhteobjektiks, mille suhtes lamp asetseb *lagi*, ning seesoleku

Joonis 9. Pilt 15

suhet nähti nagu 63. pildil (vt lisa 1), mida väljendati inessiiviga *lamp on laes*. Enamik vastustes oli aga suhteobjektiks laud. Sellisel juhul ei nähtud siin ei toetamise suhet ega seesolemise suhet, vaid hoopiski (millegi) kohal olemise suhet — suhet, kus üks objekt on teise peal, aga puudub kontakt. Seda väljendati postpositsiooniga *kohal: lamp on laua kohal*. Hiina informandid nägid selles pildis aga ainult kohal olemise suhet. Peaaegu kõigil juhtudel kasutati kohasõna 上方 *shàngfāng* — ‘kohal’ 在桌子上方 *zài zhuōzi shàngfāng* — ‘laua kohal’, ühel juhul ka 上面 *shàngmian* — ‘peal, kohal’. Samas kui lähtuda sellest, et 上 *shàng* sisaldavad kohasõnad väljendavad toetamist, siis võiks antud olukorda tõlgendada ka kui toetamise suhet. Sel juhul oleks siin suur erinevus eesti keelega.

Kolmekümne kuuenda pildi puhul on mõlema keele informandid tõlgendanud pilti kahel viisil ühtmoodi. Ühel puhul on suhteobjekt, mille suhtes põhiobjekt pilv paikneb taevas. Hiina informandid on sel juhul näinud toetamise suhet 在天上 *zài tiān shang* — ‘taeva peal’, eesti informandid aga seesolemise suhet *on taevas*. Nii hiina kui ka eesti keele puhul nähti pildil kujutatud situatsiooni valdavalt kohal olemisena. Eesti keeles *on mäe(tipu) kohal* ja hiina keeles 在山顶上方 *zài shāndǐng shàngfāng* — ‘mäetipu kohal’, ühel juhul oli kohasõnana kasutatud ka lihtsalt 上 *shang*. Lisaks eelmainitud taldriku pildile (19) on ainult üks pilt (62, joonis 10), millel kujutatut väljendati eesti keeles toetamise suhte-

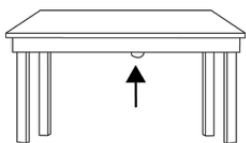
Joonis 10. Pilt 62

tega, samas kui hiina keeles oli tegu pigem seesolemise suhtega või siis suhtega, kus pole võimalik määratleda, kumma tüübiga on tegu. Üheksal juhul 14-st väljendati eesti keeles pildil nähtut toetamise suhtena *on pudelil / pudeli peal, küljes, otsas*. Kolmel juhul 14-st väljendati seda pilti seesolemise suhtega *pudeli sees, suus*. Kahel

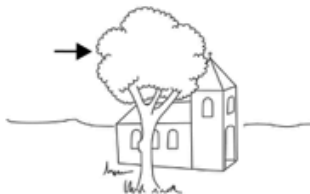
juhul 14-st väljendati pildil nähtut postpositsiooniga *ees*, mida on keeruline toetamise ja seesolemise suhte skaalale paigutada. Hiina keeles olid esindatud võrdselt nii toetamise suhtena väljendatud variant 在瓶口上 *zài píngkǒu shang* — ‘pudelisuu peal’ kui ka seesolemise suhtena väljendatud variant 在瓶口里 *zài píng kǒu li* — ‘pudelisuu sees’. Kõige rohkem (kolmel juhul viiest) oli kasutatud pildil nähtud kohasuhte väljendamiseks neutraalset moodust, kus ei ole võimalik eristada, kas tegemist on seesolemise või toetamise suhtega 在瓶口 *zài píng kǒu* — ‘pudeli suus/suul’.

Muud kohasuhted, mis ei liigitu ei toetamise ega seesolemise suhteks ei eesti ega ka hiina keeles

Ülejäänud pildid, mida artiklis ei ole siiani kirjeldatud, jagunevad kaheks kohasuhte rühmaks, mida eesti ja hiina keele informandid on väljendanud väga sarnase loogika alusel. Kummagi keele puhul ei väljendatud kumbagi kohasuhet ei toetamise ega seesolemise suhtena. Kuueteistkümnenda, 24., 31. ja 53. pildi (vt lisa 1) puhul on eesti keeles domineerivaks sõnaks kohasuhte väljendamisel postpositsioon *all*, hiina keele puhul aga 下 (面) *xià(mian)* – ‘all(poolet)’. Ainuke erand, kus eesti informandid mõnel juhul (neli vastusevarianti 14-st) väljendasid pildil nähtut toetamise suhtena, oli 53. pilt (joonis 11), kus lisaks postpositsioonile *all* kasutati ka postpositsiooni *küljes* ning konstruktsioone *allkülje peal* või *laua põhjal*. Hiina informantide vastused selle pildi puhul olid ühtlasemad: 在桌子下 (面) *zài zhuōzi xià(mian)* – ‘laua all(poolet)’. Selle võimalik põhjendus on asjaolu, et hiina keeles pole ‘küljes’ tähenduse väljendamiseks omaette sõna.

Joonis 11. Pilt 53

Joonis 12. Pilt 49

Teise rühma moodustasid 6., 38. ja 49. pilt (vt lisa 1), kus nii eesti kui ka hiina informandid kasutasid kohasuhte väljendamiseks ühtmoodi postpositsioone eesti keeles *kõrval* ning hiina keeles 旁边 *pángbiān* – ‘kõrval’. Ühe pildi puhul (49, joonis 12) ei olnud olukord nii selge, vaid kutsus mõlemas keeles esile üsna erinevaid tõlgendusi. Eesti keeles vastati: *puu otsas*, *puuvõral*, *kiriku kohal*, *üle kiriku*, *kiriku juures*, *kiriku ees* ja umbes pooltel juhtudel *kiriku kõrval*. Hiina keeles tõlgendused olid natuke ühtlasemad: 教堂旁 (边) *zài jiàotáng páng(bian)* – ‘kiriku kõrval’ oli domineeriv, mõnel juhul esines ka 在树上 *zài shù shang* – ‘puul’. Seega ei domineerinud kummaski keeles toetamise suhe.¹²

¹² Mõnel juhul oli see siiski esindatud, kuid nendel juhtudel ei olnud erinevalt kõrval-olemist väljendavatest lausetest suhteobjektiks kirik, vaid puu.

Lõpuks on veel kaks üksikjuhtu, kus ei hiina ega eesti keel ei väljendanud toetamise ega seesolemise suhet. Ühel juhul vastasid informandid mõlemas keeles jällegi üsna sarnase loogika alusel. Kuuekümnenda pildi (vt lisa 1) puhul väljendasid kõik eesti informandid kohasuhet postpositsiooniga *taga*: *on (tugi)tooli taga*. Samamoodi vastasid ka kõik hiina informandid. Ainuke erinevus hiina keele puhul oli see, et suhteobjekt varieerus rohkem ning kohasõnana kasutati nii postpositsiooni 后 *hòu* — ‘taga’ kui ka kohanimisõnu 后面 *hòumian* ja 后边 *hòubian*.¹³ Teine üksikjuht (30. pilt) oli keerulisem. Eesti keeles kasutati selle pildi kirjeldamiseks ülekaalukalt adpositsiooni *läbi*: *nool on õunast läbi* või *läbi õuna*. Vaid mõnel juhul nähti seesolemise suhet *nool on õunas* või *õuna sees*. Hiina informantide vastused olid aga vägagi varieeruvad, alates sellest, et üks informant ei osanud seda pilti üldse kirjeldada, kuni selleni, et nähti seesolemise suhet 在苹果里 *zài píngguǒ lǐ* — ‘õuna sees’, või keskel olemist 在苹果中 (间) *zài píngguǒ zhōng(jiān)* — ‘õuna keskel’. Mõnel juhul väljendati kohasuhet ilma kohasõnata ja ainult verbiga 穿过苹果 *chuānguò píngguǒ* — ‘läbib õuna’, 插着苹果 *chāzhe píngguǒ* — ‘torgatud õuna’. Sellest võib järeldada, et 30. pildil kujutatut on hiina keeles keeruline väljendada, sest puudub kohasõna, mis vastaks tähendusele ‘läbi’.

Semantilised kaardid

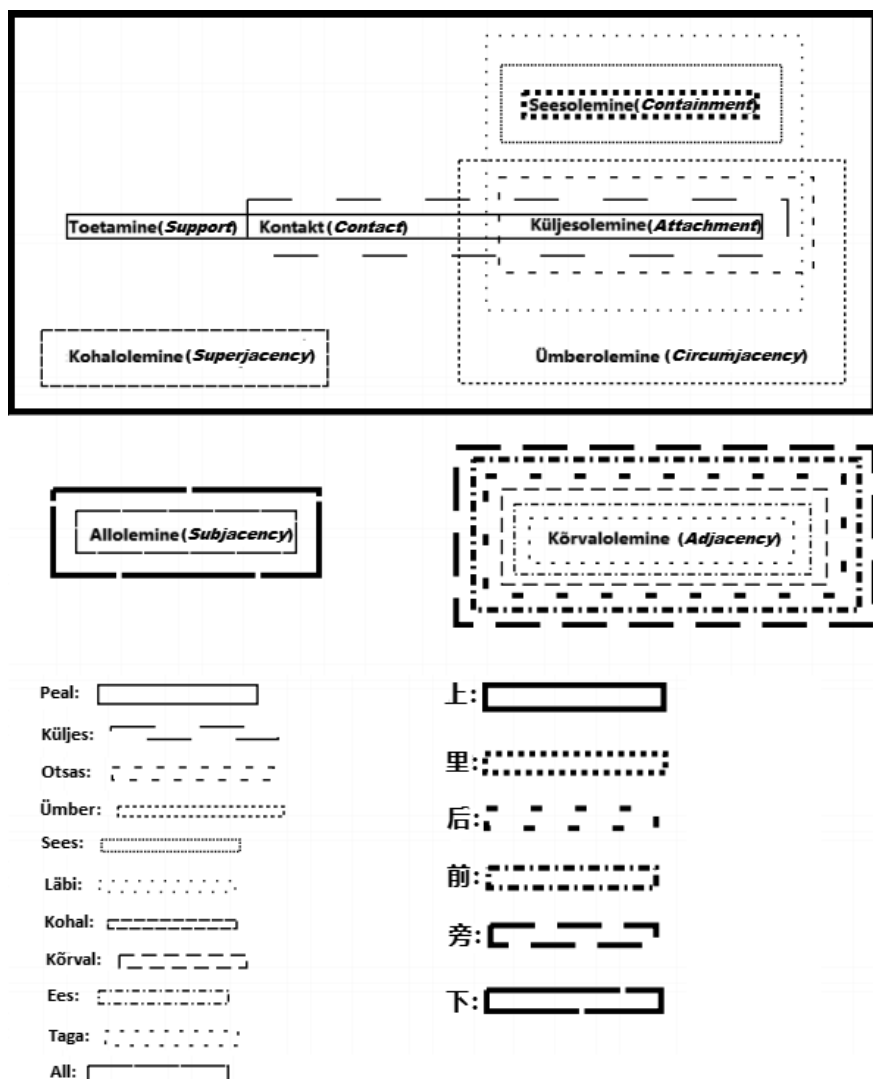
Bowermani ja Pedersoni (1992) pildiseeria põhjal uuritud eesti ja hiina keele staatiliste kohasuhete väljendamise vahendite kohta parema ülevaate andmiseks olen kasutanud semantilise kaardi meetodit (Haspelmath 2003). Semantiline kaart sobib kirjeldama polüseemiat ja grammatiliste morfeemide multifunktsionaalsust ja seda keeli võrdlevalt.

Esimesel semantilisel kaardil märkisin kaardile üldised kohasuhete kategooriad: **toetamine** (*support*), **kontakt** (*contact*), **küljesolemine** (*attachment*), **seesolemine** (*containment*), **kohalolemine** (*superjacency*), **allolemine** (*subjacency*), **kõrvalolemine** (*adjacency*), **ümberolemine** (*circumjacency*). Need kategooriad langevad osaliselt kokku Bowermani ja Choi (2001) skaalal olevate kategooriatega. Seejärel pai-

¹³ Need on sarnase tähendusega nagu 后 *hòu*, lihtsalt kasutusel kehtivad pisut teised reeglid, sest tegemist on nimisõnadega (Paul, Waltraud 2014: 94–114).

gutasin eesti ja hiina keele konkreetset kohasõnad nendesse kategooriatesse, kasutades erinevate piirjoontega kaste, mis tähistavad konkreetseid kohasõnu (vt joonis 13). Need kastid ümbritsevad üldiseid kohasuhete rühmi, mis on kaardile välja kirjutatud sõnadena. Eestikeelseid kohasõnu tähistavad kastid on ümbritsetud peenikese joonega, hiina keelseid

Joonis 13. Kohasõnade semantiline kaart kohasuhete kategooriate järgi

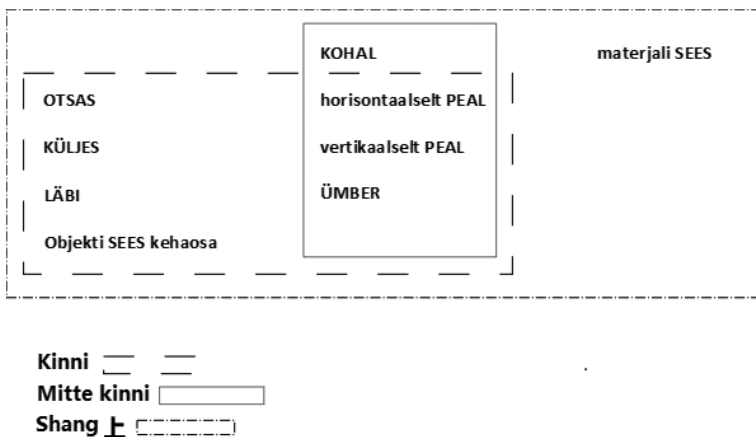

kohasõnu tähistavad kastid paksu joonega. Näiteks peenike must joon tähistab kohasõna *peal* ning sellega saab eesti keeles väljendada toetamist (*support*), kontakti (*contact*) ja küljesolekut (*attachment*) — need kolm kohasuhete kategooriat on peenikese musta joonega kastis. Paksu joonega must kast tähistab hiina keele kohasõna 上 *shang* ning see must joon ümbritseb enamikku üldiseid kohasuhete kategooriaid: toetamist, kontakti, küljesolemist, osaliselt kohalolemist (kuna kohalolemist tähistav 上方 *shàngfāng* sisaldab endas 上 *shangi*) ja teatud juhtudel isegi seesolemist (näiteks tasapinnas oleva tühimiku puhul). Samamoodi toimisin ka teiste hiina ja eesti kohasõnadega ning tulemuseks sain sellise semantilise kaardi (joonis 13).

Sama teavet saab esitada ka tabelina.

Teine viis kohasõnu kategooriatesse jagada on vastavalt nende kontaktitüübile esemega, millega nad on piltidel suhestunud. Sellisel juhul tekib kolm kategooriat. Katkendliku joonega kast: kohasõnad, mis

	Toeta- mine	Sees- olemine	Küljes- olemine	Kontakt	Kohal- olemine	Kõrval- olemine	All- olemine	Ümber- olemine
Peal	+		+	+				
Sees		+						
Küljes			+	+				
Otsas			+					
Ümber			+					+
Läbi		+	+					
Kohal					+			
Kõrval						+		
Ees						+		
Taga						+		
All							+	
上	+	+	+	+	+			+
里		+						
后						+		
前						+		
旁						+		
下							+	

Joonis 14. Kohasõnade semantiline kaart kontaktitüübi järgi

väljendasid kohasuhet tiheda kontaktina koos suhteese küljes kinni olemisega (suhteese liigutamisel liiguks ka põhiobjekt). Pideva joonega kast: kohasõnad, mille puhul suhe oli ilma kinniolemiseta (suhteese liigutamine ei mõjutaks põhieset). Katkendliku joonega ja punktiga kast: kohasõnad, mida ei saanud küljesolemise järgi jagada. Sellise kategoriseerimise tulemusena sain taolise semantilise kaardi (joonis 14):

„Objekti SEES kehaosa“ on rühm, kus põhiobjekt ja suhteobjekt on justkui ümber keeratud (eelnevalt selgitatud joonise 6 näitel).

Kokkuvõttev arutelu

Bowermani ja Pedersen (1992) pildiseeria põhjal tehtud uuringu alusel saab väita, et staatilisi kohasuheteid väljendades liigendab eesti keel erinevaid kohasuheteid suuremasse hulka kategooriatesse suurema hulga erinevate kohasõnade kasutamisega. Suures plaanis on eesti ja hiina keele puhul sarnane ruumisuhete jagamine toetamise ja seesolemise suheteks.¹⁴ Erinevus seisneb selles, et hiina keeles domineerib väga tuge-

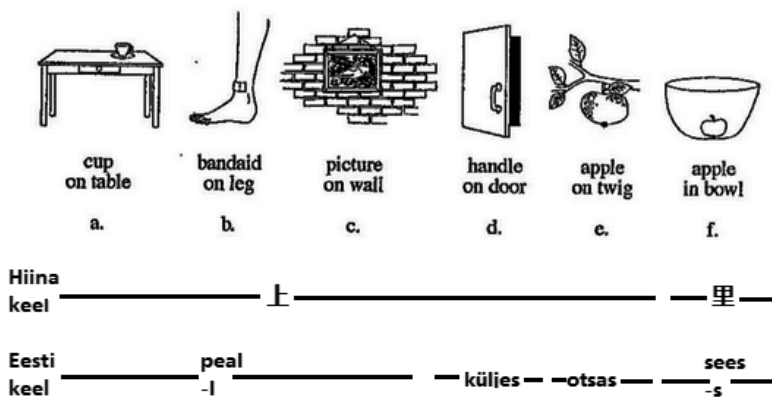
¹⁴ Erinevalt näiteks hispaania keelest, kus sellist kahest jaotust ei ole ning keelekasutajatel puudub kohustus valida kahte tüüpi kohasuhete vahel (kuigi vajaduse korral on võimalik seda teha).

valt kõikvõimalike staatiliste ruumisuhete kirjeldamine toetamise suhte kaudu (84% juhtudest), eesti keeles aga on see ülekaal tunduvalt väiksem (61% juhtudest). Eesti keele puhul tuleb arvestada ka tõsiasjaga, et lisaks toetamise suhte väljendamisele on adessiivi käändel teine väga tähtis funktsioon — kuuluvussuhte väljendamine. Seetõttu võib aimata, et teatud piiripealsetel juhtudel võidakse ühemõttelisuse eesmärgil kasutada adessiivi vältimiseks ka inessiivi, muutes seeläbi toetamise suhte seesolemise suhteks. Kuigi toetamise suhte domineerimise intensiivsus on eesti ja hiina keeles erinev, on sarnane siiski tõsisasi, et mõlemas keeles väljendatakse ruumisuhteid rohkem toetamise kui seesolemise suhtena.

Seega — vastuseks artikli alguses püstitatud põhiküsimusele — paigutused hiina ja eesti keel Bowermani ja Choi skaalal nagu on kujutatud joonisel nr 15:

Piltide b–e puhul on eesti keeles võimalik kasutada kohasuhete väljendamiseks postpositiooni *küljes*, millega saab väljendada nii vertikaalset kinniolemist, toetamist kui ka ühest punktist hoidvat gravitatsiooni trotsivat kinniolemist. *Küljes* on seega üsna laialt kasutatav postpositiooni (Ojutkangas 2000) — isegi laiemalt kasutatav kui Bowermani ja Choi (2001) järgi hollandi *aan*. Lisaks on eesti keeles kõikide nende piltide puhul võimalik kasutada ka adessiivi käänet (samamoodi nagu pildi a puhul). Piltide b–c puhul saab kasutada ka postpositiooni *peal* (samamoodi nagu pildi a puhul). Pildi e puhul on ainukesena võima-

Joonis 15. Hiina ja eesti keel Bowermani ja Choi skaalale paigutatuna (kohandatud Bowerman ja Choi 2001 järgi)

lik kasutada ka postpositsiooni *otsas*, mida piltide a–d ja f puhul ükski emakeelne kõneleja ei kasutanud. Kokkuvõtvalt võib öelda, et ühest küljest järgib eesti keel nendel piltidel kujutatud kohasuhete väljendamisel sarnast loogikat nagu hiina keel (a–e adessiiv, f inessiiv või *sees*). Samas on eesti keeles vahendid, millega on võimalik neid suhteid täpsemalt väljendada (nt *küljes*, *otsas*). Kui kasutatakse neid vahendeid, siis on tervikpilt tunduvalt keerulisem ja rohkem liigendatud kui hiina keeles.

Eelkirjutatu põhjal järeldub, et hiina keeles jaotuvad toetamise ning seesolemise suhted Bowermani ja Choi skaalal üsna sarnaselt nagu eesti keeles. Täpsemal vaatlusel selgub, et eesti keel võimaldab hiina keelest detailsemat jaotust. Sarnane olukord ei kehti ainult eelpool välja toodud Bowermani ja Choi skaala piltide puhul, vaid üldisemalt paljude staatiliste kohasuhete puhul. Lisaks sellele, et eesti keel liigendab toetamise suhteid hiina keelega võrreldes detailsemalt, on ka seesolemise ja toetamise suhted rohkem tasakaalus. Hiina keeles aga domineerib selgelt kohasuhete väljendamine toetamise suhete kaudu. Eriti domineeriv on kohasõna 上 *shang* kasutamine. Sarnasele tulemusele hiina keele kohta on jõudnud ka inglise ja hiina keele staatilisi toetamise ning seesolemise suhete väljendamist võrrelnud Yuan Zhang (2013: 34). 上 *shang*i universaalsust ilmestavad eriti kõnekalt hiina dialektidest pärinevad andmed. Wei Wangi (2012: 85) andmete põhjal saab Shandongi Wenshang (山东汶上) ja Shandongi Zichuani (山东淄川) dialektis väljendada 上 *shang*'iga nii suunda kui ka instrumenti. Suuna väljendamine 上 *shang*'iga on üsna levinud ning mitmetes Põhja-Hiina dialektides kasutatakse näiteks tihti küsimust 你上哪里去 *nǐ shàng nǎlǐ qù* suunda näitavas tähenduses 'kuhu sa lähed' (Wang 2012: 85). Veel väidab sama autor, et mõnel juhul kasutatakse 上 *shang*'i ka instrumendi tähenduses, kuid tema sõnul on see siiski harv ning põhjalikum analüüsi selle kohta ei paku. Siiski näitavad sellised näited dialektidest, et 上 *shang* on väga universaalse kasutusega kohasõna.

Huvitavat mõtteainest Bowermani ja Choi skaala juurde pakub Kolstadi käsitus (1991, viidatud Mandler: 1992 järgi), mille kohaselt mõnekuuliste laste jaoks peab seesolemise suhe alati sisaldama ka toetamise suhet. Lapsed on üllatunud, et ilma põhjata mahutites võib midagi sees olla. Seetõttu sisaldab tõeline seesolemise suhe alati toetamise suhet ning muutuvad Bowermani ja Choi skaala algus- ja lõpp-punktid. Seda, et tõeline seesolemise suhe sisaldab endas ka toetamise suhet, on suure-

päraselt näha ka Bowermani ja Choi skaalal, kus pildil f (prototüüpne seesolemise suhe) on näha samal ajal ka toetamise suhet. Õun kausis toetub samamoodi vertikaalsele pinnale nagu pildil a kohvitass lauale. Põhiline erinevus nende kahe pildi vahel on see, et kohvitassi ei ümbritse mitte miski, õuna aga ümbritsevad igast küljest vertikaalsed kausiseinad. Minu arvates võiks seega Bowermani ja Choi skaalal paigutada pildi f hoopis skaala algusesse, sest siis oleks loogiliselt tegemist skaalaga, kus kontakt objektiga muutub järjest väiksemaks ning kontakti tüüp aina rohkem gravitatsiooni trotsivaks.¹⁵

Niisiis võib lõpetuseks välja tuua, et staatiliste ruumisuhete jaotamine keele kasutajate poolt erinevate kohasõnadega väljendatavateks kohasuheteks aitab nii hiina kui ka eesti keeles liigendada ebamäära ruumi. Kuigi liigendus on keeliti erinev, on põhieesmärk ikkagi sama: ebamäärane muudetakse konkreetsemaks, tuttavamaks ja arusaadavamaks.

Kirjandus

Bowerman, Melissa, Soonja **Choi** 2001. Shaping meanings for language: Universal and language-specific in the acquisition of spatial semantic categories. — Bowerman, Melissa., Levinson, Stephen. (Eds.), *Language Acquisition and Conceptual Development, Language Culture and Cognition*. Cambridge University Press, Cambridge, pp. 475–511 <https://doi.org/10.1017/CBO9780511620669.018>

Bowerman, Melissa, Eric **Pederson** 1992. Topological relations picture series. — Stephen C. Levinson (ed.), *Space stimuli kit 1.2*: November 1992, 51. Nijmegen: Max Planck Institute for Psycholinguistics

de Haan, Ferdinand 2010. Building a semantic map: Top-down versus bottom-up approaches. — *Linguistic Discovery*, Vol. 8, No. 1, pp. 102–117

¹⁵ (1) Pindadevaheline kontakt nii vertikaalselt kui ka horisontaalselt (kausi puhul pildil f), (2) ainult horisontaalne kontakt (laua ja tassi puhul pildil a), (3) vertikaalne tasapindade vaheline tihedalt kinniolev kontakt (plaastri ja jala vahel pildil b), (4) vertikaalne tasapindade vaheline, kuid mitte kinniolev kontakt (seina ja maali vahel pildil c), (5) vertikaalne kontakt kahes punktis (ukse käepideme ja ukse puhul pildil d) ning lõpuks (6) minimaalne kontakt ühes punktis, mis trotsib maksimaalselt raskusjõudu (õuna ja oksa vahel pildil e).

- Georgakopoulos**, Thanasis, Stéphane **Polis** 2018. The semantic map model: State of the art and future avenues for linguistic research. — *Language and Linguistics Compass*, Vol. 12, No. 2, pp. 1–33, e12270. <https://doi.org/10.1111/lnc3.12270>
- Haspelmath**, Martin 2003. The geometry of grammatical meaning: Semantic maps and cross-linguistic comparison. — *New Psychology of Language*, Vol.2, pp. 211–242
- Klavan**, Jane 2012. *Evidence in linguistics: Corpus-linguistic and Experimental Methods for Studying Grammatical Synonymy* (Doctoral dissertation). Tartu: University of Tartu Press
- Kolstad**, V.T 1991. Understanding of containment in 5.5-month-old infants. — Biennial Meeting of the Society for Research in Child Development, Seattle, WA
- Mandler**, Jean 1992. How to build a baby: II. Conceptual primitives. — *Psychological review* Vol. 99, pp. 587–604
- Ojutkangas**, Krista 2000. Ruumiinosannimien kieliopillistumisesta suomessa ja virossa: Tarkust ei wõi käega külge panna. — *Virittäjä* 104(1), s 2–22
- Paul**, Waltraud 2014. *New Perspectives on Chinese Syntax*. Berlin/Boston: De Gruyter
- Salm**, Siret 2010. Kaassõnade sees ja peal ning vastavate kohakäänete kasutust mõjutavad tegurid. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, Tartu
- Tuan**, Yi-Fu 2001. *Space and Place*. Minneapolis: University of Minnesota Press
- Wang**, Wei 2012. *The Semantic Map of the Spatial Motion Domain and Related Functions* (Mater's dissertation). The Hong Kong University of Science and Technology
- Yuan**, Ling 2002. *The Contemporary Chinese Dictionary* (Chinese-English Edition). Beijing: Foreign Language Teaching and Research Press
- Zhang**, Yuan 2013. *Spatial Representation of Topological Concepts IN and ON: A Comparative Study of English and Mandarin Chinese* (Doctoral dissertation). Concordia University
- Zhang**, Yuan, Norman **Segalowitz**, Elizabeht **Gatbonton** 2011. Topological spatial representation across and within languages: IN and ON in Mandarin Chinese and English. — *The Mental Lexicon*, 6(3), pp 414–445